

Provincie Noord-Brabant

College van Gedeputeerde Staten
T.a.v. H.B.W. van den Berg,
Programmamanager Wonen en Leefomgeving
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch

DATUM:

15 december 2020

KENMERK:

2020.12.15/SW

ONDERWERP:

Advies NRD/RES Metropoolregio Eindhoven

Geacht College,

De Provinciale Raad voor de Leefomgeving (PRL) is onafhankelijk en heeft een toegewezen taak in het adviseren over MER-projecten in de provincie Noord-Brabant. In dat verband zijn we gevraagd (uw verzoek van 1 oktober 2020) te adviseren over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het plan-milieueffectrapport voor de regionale energiestrategie (RES) van de Metropoolregio Eindhoven.

De PRL adviseert:

- ▶ omdat de RES in de regio grote consequenties heeft voor de leefomgeving: ruimtelijk, milieukundig en sociaal;
- ▶ met een integrale blik en afweging door kennis en netwerken van de verschillende domeinen van BrabantAdvies te betrekken;
- ▶ op hoofdlijnen vanuit een Brabantse scope. Zij kijkt hierbij breder dan alleen naar milieueffecten.

De 21 gemeenten van de Metropoolregio Eindhoven (MRE) werken samen met provincie Noord-Brabant en waterschappen Aa en Maas en de Dommel aan een regionale energiestrategie (RES). De regio wil in 2030 jaarlijks 2 terrawattuur (TWh) aan wind- en zonne-energie opwekken conform de afspraken van het landelijk Klimaatakkoord. In dat akkoord staat dat een regio onderzoekt waar en hoe op land duurzame elektriciteit uit wind en zon kan worden opgewekt. Keuzes daarvoor worden vastgelegd in een regionale energiestrategie (RES) en krijgen vervolgens een plek in het omgevingsbeleid van gemeenten en provincie.

Om het milieubelang mee te wegen bij de keuze van gebieden voor het grootschalig opwekken van duurzame energie wordt een milieueffectrapportage opgesteld. Dat gebeurt via een plan MER procedure met de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) als eerste stap.¹

¹ De NRD bouwt voort op een concept RES waarin de mogelijkheden van duurzame energieproductie in het gebied zijn verkend (april 2020). Hierin is o.a. informatie opgenomen over kenmerkende landschapstypen en bijpassende vormen van energieproductie. Ook is onderzocht op welke locaties energieprojecten meerwaarde hebben voor andere regionale opgaven, zoals voor de verduurzaming van de landbouw. In de concept RES zijn kansrijke gebieden voor de plaatsing van windturbines en zonnevelden geselecteerd.

ALGEMENE PUNTEN VOORAF

Voordat we met onze adviespunten voor het MER komen, hebben we enkele aanbevelingen die te maken hebben met verschillende aspecten van de toekomstige energievoorziening. We realiseren ons dat ze verder reiken dan de directe scope van het MER, maar geven ze graag mee zodat u er in de bredere context van de RES uw voordeel mee kunt doen.

ZORG VOOR EEN BREED DEBAT

Terwijl de RES gericht is op de mogelijkheden voor wind en zon op korte termijn (2030), vindt er intussen een hernieuwd onderzoek plaats over de mogelijkheden van kernenergie. Daarnaast worden in wijken stadswarmte projecten opgezet. Er ontstaat zo het risico van parallelle werelden: die van het relatief ingeperkte debat over de RES en die van het grotere vraagstuk over welke acties genomen worden richting verduurzaming van de energievoorziening. Het is nodig deze met elkaar te verbinden en het debat hierover breed te voeren. Anders neemt het risico van verwijdering tussen bestuur, beleid en bewoners toe.

VERBIND ENERGIETRANSITIE AAN ANDERE OPGAVEN

Er is in de NRD aandacht voor de bredere thema's zoals de landbouwtransitie. Dat is een goede zaak. Nog niet duidelijk is hoe in de tijd en in het gebied die verschillende opgaven uitwerken. Om dit samen te brengen kan gedacht worden aan het opstellen van een Regionale Omgevingsagenda. Hierop kunnen ook andere trajecten als MIRT en de woon- en regiodeals aanhaken.^{2 3}

SPEEL IN OP TOEKOMSTIGE ENERGIEMARKT

De bijdrage van de regio (2 terrawattuur) is een bod voor nu⁴. En daarbij concentreert de RES zich qua duurzame energie tot 2030 op wind- en zonenergie. Nieuwe andere mogelijkheden komen daarna in beeld. Wij onderschrijven dit maar roepen op ook vóór 2030 – naast energiebesparing – te kijken naar nieuwe opties zoals restwarmte. Ook is het van belang nu al innovaties voor de periode na 2030 aan te jagen. Daarvoor is het waardevol dat de bedrijven in de eigen Brainport-regio zich hieraan verbinden. Bouw flexibiliteit in de RES in om hiervoor ruimte te bieden en zorg voor betaalbare energieopslag. Dat laatste wordt met toename van duurzame energie steeds belangrijker.⁵

VERBIND TOEKOMSTIGE ENERGIEVOORZIENING AAN ECONOMISCHE VISIE

Wanneer we de opwekking van duurzame energie plaatsen in een groter perspectief, dan gaat het ook over de vraag welke energievoorziening bij de Brabantse economie past en welke ambities we daarbij hebben. In de Brabantse omgevingsvisie staat de ambitie van een

- 2 Het College van Rijksadviseurs (CvR) wijst in een recent advies op het belang van de Regionale Omgevingsagenda waarin verschillende opgaven in de fysieke leefomgeving samen komen, zoals mobiliteit, energie, landbouw, economie, natuur en wonen. Zo'n Omgevingsagenda kan ook de basis zijn voor samenwerking tussen Rijk en regio waar het gaat om de fysieke leefomgeving.
- 3 Zie De omgevingsagenda, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- 4 Het is van belang dit aanbod te plaatsen tegenover de vraag naar energie. Verwacht wordt dat de vraag naar zon- en windenergie toeneemt als gevolg van verduurzaming in de industrie en de komst van nieuwe bedrijven zoals datacenters. Denk ook aan de opkomst van waterstof als energiedrager van industriële processen in bv. de chemie en de staal. Groene waterstof vraagt om duurzame energieopwekking via zon of wind.
- 5 Voor de belasting van het al druk benutte energienet is het belangrijk dat zowel locaties van zonne- als windenergie ontstaan. Door het verschil in momenten van winning, zijn de twee vormen complementair aan elkaar en ontstaat een betere afstemming van vraag en aanbod met minder piekbelasting voor het net.

concurrerende duurzame economie. De energievoorziening is dan geen resultante maar onderdeel van een regionale of Brabantse duurzaamheidsstrategie. De vraag is dan ook of we bijvoorbeeld datacenters in de schaarse ruimte belangrijk vinden. Het is belangrijk aan eventuele vestiging de voorwaarde te verbinden dat duurzame energie op de locatie moet worden opgewekt. Ook is bij de energievoorziening het arbeidsmarktaspect van belang. Breng in kaart wat de benodigde arbeidscapaciteit is om de RES te kunnen implementeren. Zorg voor voldoende toegeruste werknemers om de energietransitie uit te voeren. Daarvoor zijn extra acties van om- en bijscholing nodig in samenwerking met bedrijven, onderwijsinstellingen en sociale partners. Benut in dat licht ook investeringen die als gevolg van de coronacrisis worden ingezet zoals van werk-naar-werk-trajecten en de regionale mobiliteitscentra.⁶

MER WAARDEVOL VOOR ZOEKGEBIEDEN VAN WIND EN ZON

Het MER biedt de mogelijkheid tot waardevolle onderbouwing van de keuze van zoekgebieden voor het realiseren van wind- en zonne-energie. Hiermee ontstaat zicht op de impact op de fysieke leefomgeving en kan de selectie van gebieden zorgvuldig, systematisch en navolgbaar plaatsvinden. Vervolgens kan de regio werk maken van opwekking van duurzame energie en haar bijdrage aan de landelijke klimaatafspraken leveren. Positief is ook dat er in de regio grote bereidheid is om die bijdrage te leveren. Spannender wordt het wanneer de zoekrichtingen vertaald worden in concrete keuzes.⁷

AANBEVELINGEN VOOR HET MER

Voortvloeiend uit bovenstaande beschouwende punten hebben we de volgende met elkaar samenhangende aanbevelingen voor een waardevol en bruikbaar MER.

1. MAAK BETEKENIS VAN HET MER VOOR BESLUITVORMING DUIDELIJK

Veel partijen zijn betrokken bij de RES: 21 gemeenten, 2 waterschappen en de provincie. Naast deze betrokkenen zijn andere stakeholders aangehaakt. Ook is getracht inwoners mee te nemen via verschillende soorten bijeenkomsten en met inzet van sociale media. De vraag is vervolgens wel wat het MER en de RES betekenen voor de uiteindelijke besluitvorming in een gemeente over concrete locaties voor wind en zon. Maak dat duidelijk voor de verschillende partijen: inwoners, gemeenten en de betreffende colleges van B&W en de gemeenteraden.

2. OOK ROL VOOR PROVINCIE

Bij de ontwikkeling van de RES-en is een (informele en proactieve) rol voor de provincie te overwegen. De provincie kan behulpzaam zijn in de afstemming tussen regio's en met het Rijk. In dit verband kan gedacht worden aan regio-overstijgende concentratiegebieden voor windturbines en zonneparken (bijvoorbeeld grootschalig in een zogenaamd rationeel landschap) in plaats van versnippering en spreiding over de verschillende gemeenten in een regio.

⁶ Zie ook adviezen van BrabantAdvies: 'Energietransitie, positionering & rollen van de provincie Noord-Brabant'; 'Toerusten & Innoveren' en 'Sector en regio in samenspel'

⁷ Zie conclusies van PBL tussentijdse analyse van concept RES aan de hand van thema's elektriciteit, Regionale Structuur Warmte, ruimtegebruik, energiesysteemefficiëntie en bestuurlijk draagvlak en maatschappelijke betrokkenheid.

3. BLIJF WERKEN AAN DRAAGVLAK

De MER-procedure kent zoals veel overheidsprocedures een betrokkenheid-paradox. Er is veel aandacht voor zorgvuldigheid en volledigheid, waardoor het geheel technisch en complex kan overkomen. Hierdoor haken veel mensen niet aan, ondanks de vele interactiemomenten. Onderzoek laat zien dat het draagvlak voor verduurzaming van de energievoorziening in Brabant over het algemeen hoog is.⁸ Daarbij is algemeen draagvlak niet hetzelfde als acceptatie van (lokale) effecten. Als het gaat om het creëren van draagvlak is inzicht in wat leeft bij bewoners van groot belang.⁹ Goede praktijken laten zien dat zorgvuldige besluitvorming en gedeeld eigenaarschap hand in hand kunnen gaan.¹⁰ Dat betekent niet alleen vanaf het begin inwoners meenemen, maar ook bij de verschillende fasen van beleidsvorming tot projectimplementatie inclusief keuzes van locaties. Leg de complexiteit van het proces duidelijk uit, zorg voor heldere kaders over inspraak, inbreng en mogelijkheden voor eigen actie en wat er mee wordt gedaan. Het faciliteren van bottom-up initiatieven zoals energiecoöperaties is daarin zeker kansrijk. Voor omwonenden is het van belang dat er naast lasten ook lusten zijn. Dit laatste bijvoorbeeld via een lokaal leefbaarheidsfonds zoals bij windpark A16 gebeurt. Betrokkenheid en invloed kan dus in verschillende vormen en gradaties invulling krijgen. Bij dit alles is tijd een kritische factor. De krappe tijdsplanning bij het hele proces, nu in het bijzonder voor het realiseren van de RES 1.0, kan de zorgvuldigheid van participatie schaden en de mogelijkheid van afstemming tussen regio's beperken.

4. OOG VOOR GEZONDHEID

Maak in het MER de verschillende gezondheidsaspecten van zon en windparken duidelijk en ga in op zorgen en belevingsaspecten. Duidelijke en actuele informatie kan onrust voorkomen. Windturbines leveren hinder voor omwonenden. Ook zijn er zorgen over de gezondheidsrisico's van omwonenden naast windturbines. Hoewel er richtlijnen zijn over de afstand tot woningen om geluidhinder (waarbij verdragend laagfrequent geluid aparte aandacht vraagt) en visuele effecten (slagschaduw) te beperken, speelt hier ook zeker de beleving van gezondheid een rol.¹¹

Wat betreft zonneparken is er tot nu toe nauwelijks wetenschappelijke kennis beschikbaar over gezondheidsrisico's voor omwonenden.¹² Het is aan te bevelen onderzoek hiernaar te stimuleren en praktijkervaringen te monitoren. Een nadelige gezondheidsbeleving kan acceptatie van locaties negatief beïnvloeden.

8 Rond de 80% van de respondenten staat (zeer) positief tegenover verduurzaming van de energievoorziening. Dit blijkt uit de monitor uitvoeringsprogramma Energie Provincie Noord-Brabant, Het PON & Telos, 2016, 2018. In 2020 heeft de derde meting plaatsgevonden. De resultaten daarvan komen binnenkort beschikbaar.

9 Ook gaat de omzetting van algemeen draagvlak naar concreet gedrag niet vanzelf. Of mensen hun gedrag aanpassen, zoals investeren in duurzame energieopwekking en isolatie, hangt niet alleen van motivatie af, ook van hun persoonlijke capaciteiten en investeringsruimte.

10 Werken met 3D, vooral het perspectief vanuit het maaiveld, kan voor professionals en belanghebbenden bij het zoeken naar locaties verhelderend werken. Aanvankelijke weerstand kan dan tot acceptatie leiden.

11 De vraag naar geluidsoverlast van windturbines is onderdeel van (lopend) onderzoek van het RIVM. Zie: [Health effects related to wind turbine sound: an update RIVM](#), en [Beantwoording Kamervragen van het lid Kops over de schadelijke gezondheidseffecten van windmolens en biomassacentrales Omgevingsweb](#).

12 Wel zijn er signalen dat omwonenden zorgen hebben over aan te leggen zonneweides. Denk aan het uitzicht daarop, horizonvervuiling en lichtschittering. Ook kunnen werkzaamheden en transportbewegingen voor aanleg en/of onderhoud van het zonnepark invloed hebben op de leefomgeving (geluid, luchtkwaliteit, veiligheid), net als overig benodigde apparatuur/transformatoren (geluid, laagfrequent geluid).

5. WEES HELDER OVER TIJDELIJK KARAKTER

Er is in de RES sprake van een tijdelijk karakter voor de opstelling van wind- en zonneparken. Na 25 jaar dienen ze te worden ontmanteld en verwijderd. Het uitgaan van tijdelijkheid van 25 jaar maakt het mogelijk flexibel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Het is nu echter nog moeilijk vast te stellen of verwijdering straks logisch is. Hoe ziet de energiemix er dan uit en hebben we deze duurzame energiebronnen dan nog nodig? Daarom kan het nuttig zijn om na 25 jaar een nieuw moment voor heroverweging in te bouwen, zoals ook is afgesproken bij windpark A16. Bij (potentiële) afbraak horen ook nu al goede afspraken met de ontwikkelaars over verantwoordelijkheid (ook financieel) voor verwijdering.

6. ZORG VOOR ZUINIG RUIMTEGEBRUIK EN INTEGRALE GEBIEDSONTWIKKELING

In de ruimtelijke afweging van kansrijke zoekgebieden is de samenhang met andere opgaven cruciaal. Het realiseren van wind- en zonneparken betekent (nog) meer druk op de schaarse ruimte in een dichtbevolkte regio.¹³ Ruimte die ook nodig is voor verduurzaming van de landbouw, voor waterberging, voor het realiseren van het natuurnetwerk Brabant en voor landschappelijke kwaliteit.¹⁴ In de NRD is de samenhang met deze opgaven benoemd: vitale agrarische economie, veerkrachtig natuurlijk systeem, duurzame en innovatieve economie en veerkrachtig en klimaatbestendig watersysteem. Deze ontwikkeling is kansrijk, maar de beschrijving van de opgaven oogt nog abstract. Het is daarom belangrijk deze qua ruimtebenutting verder uit te werken. Gaat het bij vitale agrarische economie bijvoorbeeld om ruimte die nodig is voor natuurinclusieve landbouw, voor exportgerichte voedselproductie of een combinatie van beide?

Belangrijk is ook het principe van zuinig ruimtegebruik. Dat betekent naast energiebesparing zoveel mogelijk inzetten op duurzame energieopwekking die geen extra ruimte kost. Denk aan zonnepanelen op daken van huizen, bedrijventerreinen, in bermen en op afvalplaatsen. Waar mogelijk bevelen we decentrale opwekking en meervoudig grondgebruik aan, zoals het combineren van energieopwekking met agrarische grondgebruik.¹⁵ Stimuleer zoveel mogelijk dat elke vierkante meter voor energietransitie ook benut wordt voor klimaatadaptatie, natuur en landbouw. Hanteer daar waar wel ruimte nodig is de meerwaardebenadering als een verplichte werkwijze. Op de gekozen locaties is de uitdaging om de energietransitie te laten werken 'als een hefboom voor de kwaliteitsverbetering van het gebied': om deze zo goed mogelijk in te passen in landschappelijke structuren en baten ook in te zetten voor omgevingskwaliteit. Ook is het van belang flexibiliteit in te bouwen voor toepassing van tussentijdse innovaties en inzichten.

7. LANDSCHAPSVISIE NODIG VOOR PANORAMA BRABANT

Bij de selectie van zoekgebieden is er in de concept RES ook gekeken naar Brabantse landschapskenmerken en cultuurhistorische waarden. Vanuit ons perspectief zijn de volgende zaken van belang:

- ▶ Voorkom zoveel mogelijk dat waardevolle Brabantse cultuurlandschappen verloren gaan, dat de keuze van zoekgebieden 'afgewenteld' wordt op de natuur en/of waardevol agrarisch cultuurlandschap. Hiervoor is een overkoepelende en fundamentele landschapsvisie voor Brabant nodig waarin ook de stadsranden beter betrokken worden en niet het landelijk gebied het 'afvoerputje' wordt.

13 Naast wind- en zonneparken gaat het ook om ruimte voor uitbreiding van de elektriciteitsnetwerken.

14 Daarnaast is ook nog ruimte nodig voor woningbouw. De provincie voorziet komende 10 tot 15 jaar de bouw van gemiddeld 12 duizend woningen per jaar, zie [Bevolking woningbouw en planaanbod in Brabant, actuele ontwikkelingen, prognoses en opgaven](#), provincie Noord-Brabant.

15 Dit sluit aan op de motie 'Voorrang voor zon op dak' van PS van 13 november 2020.

Een visie om keuzes te kunnen maken en waarin aangegeven is hoe om te gaan met nieuwe fenomenen zoals wind- en zonneparken. Daarbij kan gedacht worden aan een vertaling van landschapstypen naar leefsfieren, naar landschapspanorama's versus contactzones met stedelijke bebouwing.

- ▶ Voorkom verdere versnippering van waardevol landschap. Daarmee heeft geconcentreerde inzet van wind en zon de voorkeur.
- ▶ Geef aandacht aan de beleving van landschap. In een gebied als de Strabrechtse Heide kan nu een vrijwel onverstoorde horizon beleefd worden. Betrek dat aspect naast de zelfstandige waarde van natuur en cultuurhistorisch landschap.
- ▶ Kies niet voor de goedkoopste route voor locaties voor zon en wind met de minste weerstand. Tot nu toe maken landschapswaarden en natuurkwaliteiten geen onderdeel uit van de rekensom, deze verdienen ook een duidelijke plek in de uiteindelijke afweging.¹⁶

Wij wensen u succes met de uitwerking van het MER.

Graag zijn wij bereid mee te denken in het vervolgproces van de RES.

Met vriendelijke groet,

BrabantAdvies,

Pieter van Geel

Voorzitter Provinciale Raad voor de Leefomgeving

I.a.a.: College van Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Brabant
Afdeling Kennis en Onderzoek Provincie Noord-Brabant

¹⁶ Het College van Rijksadviseurs wijst op de gevolgen van de subsidieregeling (SDE+regeling): grootschalige aanleg van zonnepanelen op weilanden. Dit heeft negatieve impact op het cultuurlandschap ('industrialisatie van het landelijk gebied'), verslechtering van de bodem ('risico van afspoeling van zware metalen') en verandering van de transitie van de landbouw ('zon op land dwarsboomt extensief ruimtegebruik en drijft de grondprijs op voor boeren die willen starten met kringlooplandbouw'). Zie 'Advies: Minister van Ruimte', College van Rijksadviseurs.